

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ได้กล่าวถึงการพัฒนาประเทศไทย ในอนาคต 20 ปี ข้างหน้าว่าจะต้องมุ่งเน้นให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” โดยสังคมไทยจะต้องมีความเข้มแข็งและมีคุณภาพ เป็นสังคมไทยที่พึงประสงค์ 3 ด้าน คือ สังคมแห่งคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ตลอดจนเป็นสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544, หน้า 6) ดังนั้นในการพัฒนาตามแนวคิดดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาคน โดยให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุกด้าน ในเรื่องการพัฒนาได้มีการวางแผนอย่างต่อเนื่องมาจากแผน 8 แล้ว ซึ่งเชื่อว่าคนเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ คนเป็นผู้กำหนดทิศทาง และคนเป็นผู้ได้ผลประโยชน์ของการพัฒนาแต่การพัฒนาคนนั้น ต้องพัฒนาแบบองค์รวม หรือแบบบูรณา “คือไม่แยกการพัฒนาออกเป็นส่วน ๆ เป็นเรื่อง ๆ โดยได้กำหนดแนวทางสำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาศักยภาพของคน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี มีส่วนร่วมในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาคนนั้นต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวเรา (นรินทร์ วรชากร, 2542, หน้า 33–38)

ปัจจุบันท่ามกลางกระแสความเคลื่อนไหวในวงการต่าง ๆ ที่ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมซึ่งเชื่อกันว่าจะเป็นทางออกจากวิกฤติปัญหาที่มนุษยชาติกำลังเผชิญอยู่นี้ และจากปรัชญาการศึกษาบนรากฐานของพระพุทธศาสนา โดยการตีความของพระธรรมปิฎก ท่านได้ชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดของอารยธรรมมนุษย์ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และสังคมวัฒนธรรม ว่ามีเหตุมาจากการวางรากฐานอยู่บนความเชื่อ (ทิฏฐิ) ที่ทำให้มนุษย์แยกตัวออกจากธรรมชาติและมุ่งเอาประโยชน์จากธรรมชาติด้วยตนเอง ที่ผ่านมามนุษย์นั่นเองที่เป็นผู้ทำลายระบบความสัมพันธ์ในองค์รวมใหญ่จนทำให้เกิดปัญหา ดังนั้น ลู่ทางในการแก้ปัญหาจึงต้องแก้กันตั้งแต่รากฐานคือปรับเปลี่ยนทิฏฐิหรือกระบวนทัศน์กันใหม่ ซึ่งหมายถึงการแก้ปัญหาที่ตัวมนุษย์เองเป็นอันดับแรก เพราะมนุษย์จะเป็นผู้ไปสัมพันธ์หรือจัดกระทำกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต มนุษย์จึงต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง ปัญหาทั้งหลายทั้งปวงจึงจะคลี่คลาย (เพ็ญสิริ จิระเดชากุล, 2541, หน้า 20)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543, หน้า 1-2) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อการพัฒนามนุษย์ไว้ว่า “เป้าหมายแท้จริงของวิชาการศึกษาทั่วไป คือ การสร้างบัณฑิต หรือ สร้างคนให้เป็นบัณฑิต ส่วนวิชาเฉพาะวิชาชีพทั้งหลายเป็นการสร้างเครื่องมือให้แก่บัณฑิตและ บอกวิธีที่จะทำให้เขาสามารถใช้เครื่องมือได้ แต่คนใช้เครื่องมือนั้นจะต้องเป็นคนที่ดี จะได้นำ เครื่องมือ ไปใช้เพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตและสังคม ไม่ใช่拿來เครื่องมือไป เพียงเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตนด้วยความเห็นแก่ตัว แล้วทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่น หรือก่อ ความเสียหายทำลายสังคม ตลอดจนมนุษยชาติ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบัน” ปัจจัยที่สำคัญยิ่ง ต่อการพัฒนาประเทศ ก็คือการพัฒนาคนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนของชาติ ต้องเตรียมพร้อม ให้เขามีความเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และค่านิยม การที่เด็กจะมีคุณภาพถึงสำคัญ คือ จะต้องมีความรู้ธรรมจริยธรรมซึ่งมาจากแหล่งสำคัญ คือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เมื่อศาสนาเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนแล้ว จะดำเนินการอย่างไรในการที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีศาสนาและจริยธรรม เพื่อที่จะพัฒนาชีวิตให้เจริญ เติบโตในท่ามกลางบรรยากาศที่พร้อมไปด้วยศาสนาและจริยธรรมโดยที่ว่า ทั้งผู้ที่แวดล้อม และตัวเด็กนั้นต่างก็เป็นคนมีศาสนาและจริยธรรมด้วยกัน

เพื่อแก้ปัญหาและรองรับกิจกรรมดังกล่าว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย จึงได้จัดการศึกษาและกำหนดบทบาทในด้านการฝึกอบรม ศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนขึ้น เพื่อให้คณาจารย์และนิสิตในมหาวิทยาลัยได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมมนุษย์ด้วยกัน ดังที่คณะกรรมการมหาวิทยาลัยเรียกกิจกรรมนี้ว่า กิจกรรม คืบหน้าไปให้กับสังคม การทำกิจกรรมเหล่านั้นมักจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น เป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจากความศรัทธาความเคารพนับถือจากชุมชน (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2542, หน้า 96) และความไว้วางใจในบทบาทของพระสงฆ์ โครงการต่าง ๆ ที่พระนิสิตเข้าไปมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมพอสรุปได้ คือ โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โครงการผลิต พระธรรมทูต โครงการพระธรรมจาริก โครงการพระจริยานิเทศก์ โครงการอบรมเข้าค่ายพุทธ บุตร โครงการพัฒนาเยาวชนภาคฤดูร้อน โครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โครงการนักเรียน นักศึกษาเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ปัจจุบันบางแห่งยกฐานะเป็นศูนย์) และโครงการครูสอนศีล ธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

ในโครงการเหล่านั้น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นโครงการที่ประกอบขึ้น ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมอบรมสัมมนาหัวหน้าหน่วยอบรม กิจกรรมภาควิชาการ มีการเรียนการสอนในเนื้อหาวิชาศีลธรรมจริยธรรม วิชาพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธี วิชาวัฒนธรรมไทย วิชาความรู้ทั่วไป กิจกรรมภาคปฏิบัติประกอบไปด้วยการทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น ฝึกสมาธิ

แผ่เมตตา ฝึกวิชาชีพ และแนะแนวอาชีพ กิจกรรมภาคส่งเสริมการพัฒนาชุมชนประกอบไปด้วย กิจกรรมส่งเสริมประเพณีสงกรานต์ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมวาทศิลป์และตอบปัญหา กิจกรรมสาธิตสุข กิจกรรมทัศนศึกษา เป็นต้น มีที่ตั้งของโครงการกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ โดยได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่พ.ศ. 2523 จนถึงปัจจุบันตามแผนและนโยบายของกองกิจการนิสิต ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัด

เนื่องจากในปีที่ผ่านมา การเก็บรวบรวมข้อมูลโครงการแต่ละปีมักกระจุกกระจาย เพราะหลังจากนิสิตจัดทำโครงการแล้วส่งแบบสอบถามกลับมา มักไม่มีการดำเนินการสรุปผล เกี่ยวกับการดำเนินงานออกเผยแพร่เป็นรูปธรรม การส่งแบบสอบถามก็เป็นแบบสอบถามลักษณะ รวบรวมปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เฉพาะของผู้บริหารโครงการ/หัวหน้าหน่วย เท่านั้น แต่ไม่มีการประเมินโครงการการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตามข้อมูลเฉพาะ ความคิดเห็นของหัวหน้าหน่วยอบรม/ผู้บริหารโครงการเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ที่จะบอกได้ อย่างครบถ้วนว่า การดำเนินการฝึกอบรมแต่ละครั้งเหมาะสมเพียงใด มีข้อบกพร่องอย่างไร ดังนั้น ในการที่จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรเหล่านี้อย่างครบถ้วน จึงจำเป็นต้องอาศัยการประเมินที่เป็น ระบบมาช่วย (Systematic Evaluation) (ลักขณา บรรพภาณุจน์, 2523, หน้า 6) เพราะจะทำให้ได้ ข้อมูลเกี่ยวกับ ความสำเร็จของโครงการโดยรวม ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ในการฝึกอบรมซึ่งจะบ่งชี้ว่า บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด ทำให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้รับผิดชอบโครงการทุกระดับสามารถนำ ข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการในปัจจุบันและในอนาคตให้มีประสิทธิภาพตามอุดมมุ่งหมายอย่างแท้จริงได้

ผู้วิจัยได้ทำงานเกี่ยวกับโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เห็นว่า โครงการนี้มีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในหลาย ๆ ด้าน จึงมีความสนใจที่จะประเมินผลโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยประยุกต์ใช้รูปแบบประเมินของแดเนียล สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1985) ที่เรียกว่า CIPP ประกอบการประเมินโครงการบรรพชาสามเณรและอบรม เยาวชนภาคฤดูร้อน 4 ด้าน คือ ด้านบริบทของโครงการ (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Product) ทั้งนี้เพราะเห็นว่ารูปแบบการประเมินแบบนี้ เป็นการประเมินที่จะทำการศึกษาตรวจสอบทุกขั้นตอนของกระบวนการฝึกอบรม และเป็นรูปแบบ ที่ให้ความสนใจต่อการประเมินโครงการในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการตัดสินใจของผู้บริหารระดับ สูง (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2529, หน้า 23) วิธีการที่ใช้ในการวิจัย อาศัยการศึกษาเอกสาร และ แบบสอบถามความคิดเห็น โดยการเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่จัดดำเนินโครงการเป็นหลักในการประเมิน โครงการนี้ผู้วิจัยคาดว่าจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปพิจารณาใช้เป็นแนวทางในการ

ปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ของโครงการบรรพชาสามเณรและ
อบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ
ชี้แนะแนวทางพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพให้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถผลิต
บุคลากรของชาติ สร้างศาสนทายาทขึ้นได้ เพื่อเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืนสืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อประเมินผลโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต
ของโครงการ

ความสำคัญของการวิจัย

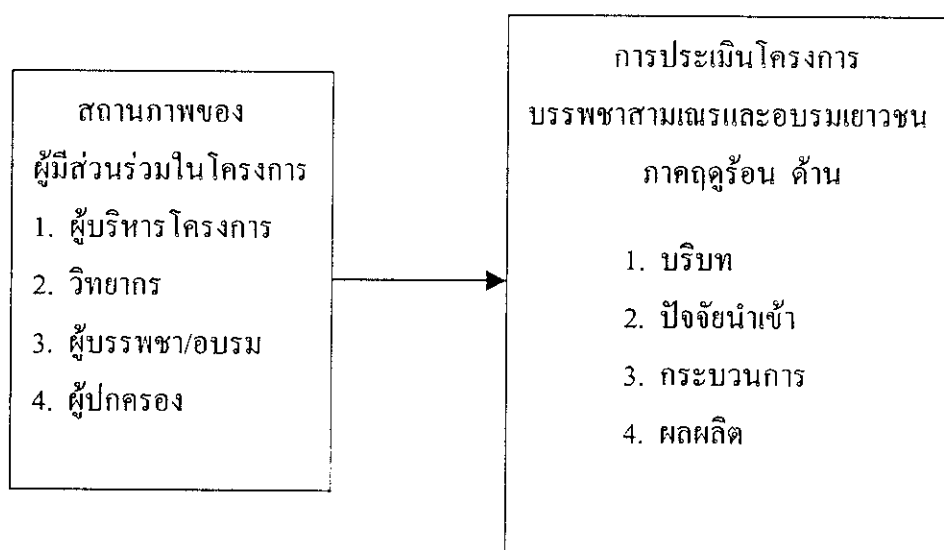
1. เป็นข้อมูลให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการพิจารณาปรับปรุงและ
พัฒนาโครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน
2. เป็นข้อมูลให้กองกิจการนิสิตใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานของโครงการบรรพชา
สามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ในแต่ละขั้นตอนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล
3. เป็นข้อมูลในการตรวจสอบการบริหารโครงการและการจัดกิจกรรมของหลักสูตร
บรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. เป็นข้อมูลตรวจวัดผลสำเร็จของโครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน
ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาดำเนินงานโครงการที่จัดในลักษณะเดียวกันนี้

คำถามในการวิจัย

1. บริบทของโครงการมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของโครงการในระดับใด
2. ปัจจัยนำเข้าของโครงการมีความพร้อม หรือเหมาะสมในระดับใด
3. กระบวนการของโครงการมีความสอดคล้อง หรือเหมาะสมในระดับใด
4. ผลผลิตของโครงการมีการบรรลุวัตถุประสงค์ในระดับใด

กรอบความคิดในการวิจัย

การประเมินผลโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ ผู้วิจัยได้ยึดรูปแบบการประเมินที่เน้นการวัดผลเป็นหลักคือ โมเดลของแสตต์เบียม แอล สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1985) ชื่อว่า ชิปปี้ (CIPP model) การประเมินตามโมเดลนี้เป็นการประเมินผลเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ อย่างถูกต้อง การประเมินตามโมเดลนี้ประกอบด้วยกระบวนการประเมิน 4 ด้าน คือ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต จากแนวคิดดังกล่าว จึงได้สรุปเป็นกรอบความคิดในการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อนโดยใช้รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1985) มี 4 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเอาผู้บริหารโครงการ ผู้เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณรและอบรมเยาวชน และผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการกับวัดต่างๆ ซึ่งจัดขึ้นในปีงบประมาณ 2546 มีทั้งหมด 183 หน่วยอบรม จำนวนผู้บริหารโครงการ 183 รูป/คน วิทยากร/พี่เลี้ยง 2,215 รูป/คน ผู้เข้ารับการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชน 27,120 รูป/คน ผู้ปกครองที่เข้าโครงการ 34,117 คน รวม 63,635 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย ได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างและกำหนดวิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน กล่าวคือใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) โดยดำเนินการดังนี้ คือ จากกลุ่มประชากร คือ ผู้บริหารโครงการและกลุ่มวิทยากร ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางของเครจซี่และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร 123 รูป/คน กลุ่มวิทยากรจำนวน 327 รูป/คน จากกลุ่มประชากร คือ ผู้เข้ารับการบรรพชาและเข้ารับการอบรมและผู้ปกครอง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนรวมของผู้บรรพชาสามเณร/อบรม และผู้ปกครอง ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เข้ารับการบรรพชาสามเณร/อบรมจำนวน 167 คน และผู้ปกครองจำนวน 212 คน รวมทั้งสิ้น 813 รูป/คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ยึดตามแบบ CIPP มี 4 ด้าน คือ

3.1 ประเมินบริบทของโครงการ

3.1.1 ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์โครงการกับวัตถุประสงค์หลักในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยระยะที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)

3.1.2 ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการกับความต้องการของสังคมในการปลูกฝังเยาวชนเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การใส่ใจอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความมีวินัยในตนเอง และการห่างไกลยาเสพติด

3.2 ประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ

3.2.1 ความเพียงพอของบุคลากรในโครงการ

3.2.2 ความเหมาะสมของความรู้และประสบการณ์ของวิทยากร

3.2.3 ความเพียงพอในด้านงบประมาณที่ได้รับ

3.2.4 ความเหมาะสมของสวัสดิการ

3.2.5 ความเหมาะสมของหลักสูตรการฝึกอบรม

3.2.6 ความพร้อมของสื่อการฝึกอบรม

3.2.7 ความเหมาะสมของสถานที่จัดโครงการ

3.2.8 คุณสมบัติด้านอายุของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

3.3 ประเมินกระบวนการของโครงการ

3.3.1 ความเหมาะสมของการวางแผนและการกำหนดกิจกรรมการฝึกอบรม

3.3.2 ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ในหลักสูตรกับการปฏิบัติจริง

3.3.3 ความเหมาะสมด้านความรู้และประสบการณ์ของวิทยากร

3.3.4 ความเหมาะสมของการใช้เอกสารประกอบการบรรยายของวิทยากร

3.3.5 ความเหมาะสมของการจัดสภาพแวดล้อมและการอำนวยความสะดวก

3.3.6 ความเหมาะสมของเนื้อหารายวิชาและการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร

3.3.7 ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดโครงการ

3.4 ประเมินผลผลิตของโครงการ

3.4.1 ด้านความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

3.4.2 ด้านความภูมิใจในวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

3.4.3 ด้านการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3.4.4 ด้านการมีวินัยในตนเอง

3.4.5 ด้านการใส่ใจอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.4.6 ด้านการห่างไกลจากยาเสพติด

ข้อจำกัดของการวิจัย

ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เลือกและสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากร ที่ศึกษาในปีงบประมาณ 2546 คือผู้เข้าร่วมโครงการตามหลักสูตรโครงการบรรพชาสามเณรและ อบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำนวน 183 หน่วยอบรม มีข้อจำกัดคือ

1. ด้านเวลา ช่วงเริ่มโครงการคือเดือนเมษายนของทุกปี และเมื่อโครงการสิ้นสุดแล้ว ประชากรและกลุ่มตัวอย่างก็มักจะกระจัดกระจายกันไป จึงยากต่อการกำหนดประชากร แต่ผู้วิจัยก็ได้ ใช้ช่วงระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือน กันยายน – ธันวาคม 2546 รวบรวมข้อมูล ของมหาวิทยาลัยมาวิเคราะห์

2. ด้านบุคคล จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการมีไม่เท่ากัน โครงการขนาดเล็กประมาณ 50 คน โครงการขนาดกลาง 50 - 150 คนโครงการขนาดใหญ่ 150 คนขึ้นไป ซึ่งอาจทำให้การกระจาย ของข้อมูลและพื้นที่แตกต่างกันไปด้วย และเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว ผู้ที่ผ่านการบรรพชาสามเณร/ อบรมก็กระจายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ จึงยากต่อการตามเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีส่งทางไปรษณีย์ผ่านผู้ บริหารโครงการโดยให้ผู้บริหารโครงการในแต่ละที่รับดำเนินการอีกทอดหนึ่ง

3. ด้านพื้นที่ แต่ละหน่วยอบรมอยู่กระจัดกระจายหลายภาคจึงอาจมีปัญหาในเรื่องของ การเดินทางเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้ขอที่อยู่ของแต่ละหน่วยอบรมและที่อยู่ของผู้บริหารกับเจ้าหน้าที่ โครงการผ่านทางกองกิจการนิสิต เพื่อจัดส่งข้อมูลไปตามที่อยู่ได้ถูกต้อง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หมายถึง โครงการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน ที่ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดขึ้นในระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อน ช่วงเดือนเมษายนของทุกปี เป็นระยะเวลาแต่ละโครงการ น้อยกว่า 20 วัน จำนวนเยาวชนชายผู้เข้ารับการบรรพชาสามเณรไม่น้อยกว่า 50 รูปโดยมุ่งที่จะใช้หลักและวิธีการทางพุทธศาสนาในการปลูกฝังและพัฒนาจิตใจผู้เข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และรวมถึงการอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน อันได้แก่การฝึกอบรมเยาวชนทั้งหญิงชาย และประชาชนทั่วไป ที่เข้ารับการอบรมในโครงการแต่ไม่ประสงค์จะบรรพชาเป็นสามเณร
2. พระวิทยากร หมายถึง พระภิกษุผู้ให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยคณะกรรมการดำเนินการโครงการฝึกอบรม พิจารณาคัดเลือกและผ่านความเห็นชอบจากผู้อำนวยการโครงการ ซึ่งหมายรวมถึงสามเณรวิทยากรด้วย
3. วิทยากร หมายถึง บุคคลผู้ให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยคณะกรรมการดำเนินการโครงการฝึกอบรม พิจารณาคัดเลือกและผ่านความเห็นชอบจากผู้อำนวยการโครงการ ซึ่งได้แก่วิทยากรฆราวาส
4. พระพี่เลี้ยง/สามเณรพี่เลี้ยง หมายถึง พระภิกษุ หรือสามเณรที่คณะกรรมการดำเนินงานคัดเลือกมาทำหน้าที่ดูแลสามเณรและผู้เข้ารับการอบรม โดยผ่านการเห็นชอบจากผู้อำนวยการโครงการ
5. คณะกรรมการฝ่ายฆราวาส หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเห็นชอบจากผู้อำนวยการโครงการพิจารณาแต่งตั้งให้เป็นผู้ร่วมทำงาน
6. คณะกรรมการฝ่ายบรรพชิต หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับความเห็นชอบจากผู้อำนวยการโครงการพิจารณาแต่งตั้งให้ร่วมดำเนินงานกับโครงการ
7. หัวหน้าหน่วยอบรม หมายถึง พระภิกษุที่เป็นหรือเคยเป็นเจ้าหน้าที่ ครู อาจารย์ นิสิต นักเรียนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เสนอตัวเข้าทำงาน โดยผ่านการพิจารณาคัดเลือกและเห็นชอบจากกองกิจการนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. กลุ่มผู้บริหารโครงการ หมายถึง ประธานคณะกรรมการฝ่ายฆราวาส ประธานคณะกรรมการฝ่ายบรรพชิต หัวหน้าหน่วยอบรม และผู้อำนวยการโครงการ
9. กลุ่มวิทยากร หมายถึง พระพี่เลี้ยง สามเณรพี่เลี้ยง สามเณรวิทยากร วิทยากรฆราวาส และ พระวิทยากร
10. กลุ่มผู้บรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชน หมายถึง กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน ที่ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้จัดขึ้นในระหว่างปีภาคเรียนฤดูร้อนช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ตามระยะเวลาที่แต่ละโครงการกำหนดจัดไม่น้อยกว่า 20 วัน

11. กลุ่มผู้ปกครอง หมายถึง พ่อแม่ พี่ น้อง ญาติ ของผู้เข้ารับการบรรพชาและอบรม ตลอดจนผู้เข้าร่วมสนับสนุนโครงการในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งและหรืออาจตลอดโครงการก็ได้

12. การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบในการเก็บรวบรวมข้อมูล การปฏิบัติงานใดงานหนึ่ง แล้วนำไปวิเคราะห์กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด และสามารถให้ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดจากทางเลือกที่มีอยู่ของผู้บริหารโครงการ

13. การประเมินโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบในการศึกษาวิธีการดำเนินการโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนโดยการรวบรวม วิเคราะห์ และแปลผลข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการโครงการ เพื่อพิจารณาความสอดคล้อง ความเหมาะสมในการดำเนินโครงการ อันจะนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการของโครงการฝึกอบรมต่อไป โดยปรับปรุงการประเมินตามแนวรูปแบบการประเมินซิปป์ (CIPP Model) ของแดเนียล แอล สตฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1985) ประเมินโครงการฝึกอบรมประกอบด้วย 4 ด้าน คือ บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต

13.1 บริบท หมายถึง การประเมินความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์โครงการ กับวัตถุประสงค์หลักในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยระยะที่ 9 (2545-2549) และความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการกับความต้องการของสังคมในการปลูกฝังเยาวชน เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ ในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ความมีวินัย ในตนเอง ความใฝ่ใจอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการห่างไกลยาเสพติด

13.2 ปัจจัยนำเข้า หมายถึง การประเมินปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในโครงการเพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมที่จะทำให้โครงการบรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มที่ ภายได้ปัจจัยนำเข้าที่มีอยู่ เช่น ความเพียงพอของบุคลากรของโครงการ ความรู้และประสบการณ์ของวิทยากร ความเพียงพอของงบประมาณที่ได้รับ ความเพียงพอของสวัสดิการ ความเหมาะสมของหลักสูตรการฝึกอบรม ความพร้อมของสื่อการฝึกอบรม ความเหมาะสมของเอกสารการฝึกอบรม ความพร้อมของสถานที่จัดโครงการ และคุณสมบัติด้านอายุของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

13.3 กระบวนการ หมายถึง การประเมินความเหมาะสมของขั้นตอนการดำเนินโครงการฝึกอบรมที่ปฏิบัติจริง เพื่อบ่งชี้ความสำเร็จของโครงการในด้านความเหมาะสมของการวางแผนและการกำหนดกิจกรรมการฝึกอบรม ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ใน

หลักสูตรกับการปฏิบัติงานจริง ความเหมาะสมในด้านความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากวิทยากร ความเหมาะสมของการใช้เอกสารประกอบการบรรยาย ความเหมาะสมของการจัดสภาพแวดล้อม และการอำนวยความสะดวก ความเหมาะสมของเนื้อหาและการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร และ ความเหมาะสมในด้านระยะเวลาในการจัดโครงการ

13.4 ผลผลิต หมายถึง การประเมินเพื่อบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ของโครงการฝึกอบรมว่า มีมากน้อยเพียงใด บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ วัดจากการบรรลุวัตถุประสงค์ในโครงการ บรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ผู้ประเมินกำหนดไว้ 6 ด้าน คือ

13.4.1 ความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

13.4.2 ความภูมิใจในวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

13.4.3 การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

13.4.4 การมีวินัยในตนเอง

13.4.5 การใฝ่ใจอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

13.4.6 การห่างไกลจากยาเสพติด

13.4.1 ความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา หมายถึง มีการเรียนรู้ มีความเชื่อ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ ศาสนพิธี วัด พระสงฆ์ และประเพณีทางพุทธศาสนา

13.4.2 ความภูมิใจในวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ หมายถึง การปฏิบัติตนตามหลักวัฒนธรรมไทยทางกาย วาจา และทางใจ

13.4.3 การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หมายถึง การระลึกว่าเวลาเป็นสิ่งมีค่า ต่อชีวิตของตน เมื่อว่างจากงานก็ไม่ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์ได้แก่การอ่าน หนังสือ ดี ๆ ช่วยทำกิจของครอบครัว ปลูกต้นไม้ ฟังดนตรี เป็นต้น

13.4.4 การมีวินัยในตนเอง หมายถึง การรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองด้านมีความ ขยันหมั่นเพียร รู้จักอดออมใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น การเอาใจใส่ในการทำงานที่ทำ และการตรวจสอบ พัฒนาตนเองอยู่เสมอ

13.4.5 การใฝ่ใจอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น 'ไม่' ฟุ่มเฟือย ไม่มั่งก่ายทิ้งขยะ รักษาโรงเรียน บ้าน ให้สะอาดเป็นระเบียบอยู่เสมอ

13.4.6 การห่างไกลจากยาเสพติด หมายถึง การรู้จักโทษของยาเสพติด ไม่ใช้เวลาว่างไปทางอบายมุข รู้จักหลีกเลี่ยงเกมทุกชนิดที่เสี่ยงอันตราย